

Tram 24 rijdt richting centrum eind 1930. Het blok Beethovenstraat nr. 3-9 tussen Apollolaan en Corellistraat is nog niet gebouwd.

De FRANK VAN KOLFSCHOOTEN

Beethoven

straat Een biografie

Inhoud

- 7 Inleiding
- 13 Bouwgeschiedenis
- 43 De ‘Brede Jodenstraat’
- 67 Oorlog: het lot van de Joden
- 133 Oorlog: verzet, collaboratie en hongervinter
- 173 Bevrijding en terugkeer
- 196 Zuivering
- 227 Een straat met allure
- 249 Einde van de delicatessenstraat
- 261 Een nieuwe eeuw
- 277 Verantwoording
- 278 Bronnen

De bloemenstal van De Vries sr. (hoek Beethovenstraat/Gerrit van der Veenstraat) kort na de oorlog. In december 2001 ging zoon André de Vries met pensioen en verduwen de stal. In november 2004 begon Bloemenhandel Bogaers een nieuwe stal op deze hoek.

Inleiding

Bouwmeester Hendrik Berlage had de Beethovenstraat geen bijzondere plaats toebedeeld in zijn ontwerp van 1917 voor Plan Zuid, de stadsuitbreiding ten zuiden van Amsterdam. De rol van winkelboulevard met grootstedelijke grandeur had hij gegeven aan de naastgelegen Minervalaan. Door omstandigheden die Berlage niet kon voorzien, werd de Beethovenstraat na de oplevering eind jaren twintig evenwel de belangrijkste winkelstraat in het nieuwe stadsdeel. Middenstanders wilden zich hier al snel zo graag vestigen dat huiseigenaren woonhuizen lieten verbouwen tot winkels, zelfs in crisistijd.

Aan deze vooroorlogse jaren herinnerden lange tijd oude dames die met Duits accent hun bestellingen deden in de winkels. Zij waren de laatste overlevenden van de enclave van Duits-Joodse vluchtelingen die zich na 1933 in en rond de Beethovenstraat vestigden en die de buurt, waar toen ook veel Nederlandse Joden woonden, een Joods karakter gaven.

Tijdens de bezettingsjaren coördineerden de nazi's vanuit twee panden in de buurt de Jodendeportaties en de bestrijding van het verzet. Deze periode heeft een diep spoor getrokken door het Beethovenkwartier.

Naoorlogse literaire werken die zich in de Beethovenstraat afspeelden, ademen een sfeer van treurnis, eenzaamheid, ziekte

en dood. De straat komt er vooral uit naar voren als een *tragische* straat. Wie de geschiedenis niet kent zal dat niet begrijpen. Dit boek gaat voor een belangrijk deel over de lotgevallen van Duitse en Nederlandse Joden die voor de oorlog in en rond de Beethovenstraat woonden. Ik heb hun geschiedenissen en de toedracht van een aantal ingrijpende gebeurtenissen uit de oorlogsjaren gereconstrueerd met behulp van ooggetuigenverslagen, archief- en literatuuronderzoek en gesprekken met (oud-)bewoners en (oud-)winkeliers.

Ruime aandacht besteed ik ook aan de opkomst en ondergang van de Beethovenstraat als delicatessenstraat in de jaren zestig en zeventig. De faam van de winkels met exquise etenswaren uit binnen- en buitenland, reikte toen tot ver buiten de stadsgrenzen. Door stijgende huren en toegenomen concurrentie van supermarkten moesten steeds meer middenstanders het veld ruimen voor doorsnee winkelketens. Deze verandering schets ik aan de hand van een aantal winkels die vanaf de beginjaren in de straat hebben gezeten, en van ouder op kind zijn overgegaan.

Het boek eindigt met de meest recente ruimtelijke ontwikkelingen in Amsterdam-Zuid en Buitenveldert (Zuid-as), waarbij de Beethovenstraat is doorgetrokken tot de grens met Buitenveldert. Planologen beloven de verlengde Beethovenstraat een gouden toekomst als Station Zuid een steeds belangrijker toegangspoort wordt tot Amsterdam en de snelweg in het 'Zuidasdok' ondergronds verdwijnt. De Beethovenstraat, altijd al de koningin van Plan Zuid, zou zich dan kunnen ontwikkelen tot een winkelboulevard van internationale allure. Dat Zuidasdok is op z'n vroegst in 2036 klaar.

Mijn eigen eerste kennismaking met de straat stamt uit 1977, het jaar waarin ik naar Amsterdam verhuisde. Een vriend trakteerde me toen op koffie met appeltaart in het sjeke café-restaurant Henri Smits, waar ik me niet helemaal op mijn plaats voelde in mijn studentenkloffe. In 1992 kwam ik in de straat te wonen op nr. 116-2. Ik raakte gefascineerd door de oudere dames met accent die ik tegenkwam op straat en in winkels en hoorde ook steeds meer buurtverhalen die met de oorlog te maken hadden. Dat leidde in 1997 tot de eerste, beknopte versie van dit boek, getiteld *De Koningin van Plan Zuid*.

In 2000 verhuisde ik binnen hetzelfde gebouw naar een groter appartement op nr. 114-2. Ik bleef me verdiepen in de geschiedenis van de straat en begon het blog Standplaats Beethovenstraat. Door archiefonderzoek en vooral door uitgebreidere zoekmogelijkheden via internet vond ik veel mij onbekende documenten en krantenartikelen over gebeurtenissen in de straat en over bewoners. Ook werd ik door de jaren heen uit binnen- en buitenland benaderd door (oud-)bewoners of familie van hen, die mij nieuwe verhalen vertelden.

Een bijzondere ontdekking was dat ook mijn eigen huis een bewogen geschiedenis kende. Tussen 1934 en 1941 woonde hier de Duits-Joodse familie Katz, van wie alleen dochter Ruth, toentertijd kinderverzorgster in de Joodse crèche, de oorlog overleefde. Ik kreeg na Ruths overlijden contact met haar dochter Ellen. Op 24 mei 2013 nam ik deel aan de Open Joodse Huizen Dag en ontving een grote groep belangstellenden in mijn achterkamer, die zich nog in authentieke staat bevindt en waar met enig inlevingsvermogen het verleden voelbaar is. Ik vertelde over de buurt in oor-

logstijd en over de wederwaardigheden van de familie Katz, daarbij geholpen door Ellen, die foto's uit de nalatenschap van haar moeder had meegenomen, waaronder beelden van kinderen uit de Joodse crèche aan de Plantage Middenlaan. Deze foto's en het hartverscheurende verhaal van de familie Katz maakten diepe indruk op de aanwezigen.

In diezelfde achterkamer ontving ik ruim een jaar later Peter Lobbenberg, de Engelse kleinzoon van Lony Rabl, de Duits-Joodse eigenaresse van het beroemde Café de Paris. Hij had in de nalatenschap van zijn moeder brieven gevonden die zijn grootmoeder aan hem had geschreven nog vóór hij kon lezen. Lobbenberg wilde zien in welke straat zijn familiegeschiedenis zo'n wrede wending had gekregen.

De geschiedenissen van deze families zijn slechts twee voorbeelden van het nieuwe materiaal dat ik de afgelopen jaren verzamelde. Het resultaat is zó veel nieuwe tekst en zó veel nieuw fotomateriaal, dat deze geheel herziene en dubbeldikke editie een nieuwe naam verdient: *De Beethovenstraat*.

Frank van Kolschooten
Oktober 2015

Na bijna dertig jaar dacht ik de bijzonderste oorlogsverhalen over de Beethovenstraat wel te hebben gehoord of gelezen, maar dat bleek een vergissing. De afgelopen zes jaar kwam ik door tips, nieuwe boeken en eigen onderzoek nog weer nieuwe verhalen op het spoor, met name over de oorlogsjaren.

Nieuw zijn (onder meer) de verhalen over: NSB-slager Frans Burgers, Jodenjager Egbert Ellemers, kunstkenner Max Friedländer, fotograaf Paul Huf en zijn (verzets)vrouw Zusje, Jodenredder Annie Kennedy, de Duits-Joodse Irma Klein die een Kandinsky-schilderij bezat, tapijtendief Jim Mumm, schoenverkoper/verzetsman Louis Naarstig, keramist Bert Nienhuis en zijn vrouw Seline, de familie van tandarts Hans de la Parra, kookboekenschrijfster/verzetsvrouw Toussie Salomonson en metaalhandelaar Hermann Wallheimer. Ook heb ik bestaande verhalen wat uitgebreid, bijvoorbeeld dat over de executie van 29 mannen op de Apollolaan op 24 oktober 1944.

Bovendien heb ik het hoofdstuk over de 21ste eeuw aangevuld met bijzondere gebeurtenissen, zoals de liquidatie van een crimineel in een restaurant op klaarlichte dag. Daarin vertel ik ook over een aantal bijzondere nieuwe gebouwen die zijn verrezen in het nieuwe stuk van de Beethovenstraat bij de Zuidas.

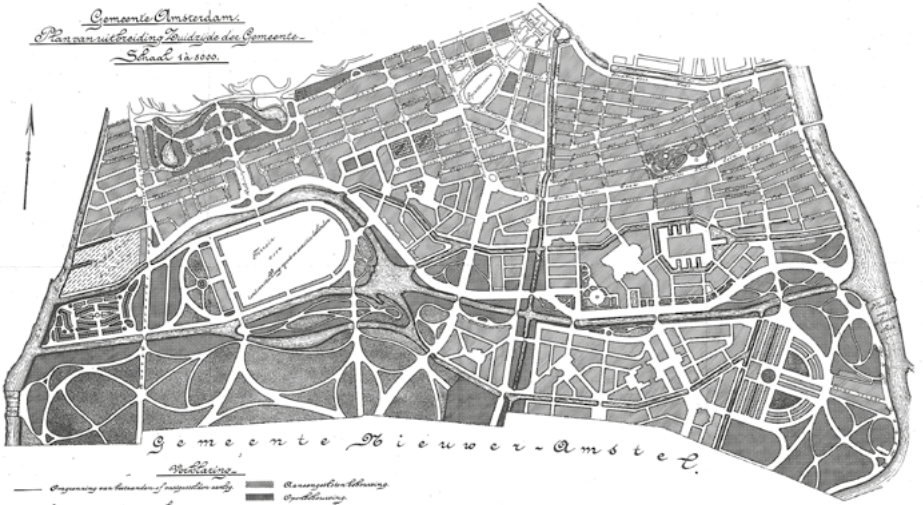
Deze derde druk van *De Beethovenstraat* is daardoor uitgebreid met 64 pagina's en ruim twintig nieuwe foto's.

Frank van Kolfschooten
November 2021

Comune Amsterdam.

Plan van de Gemeente Zuid van de Gemeente

Schaal 1:5000.

Gemeente Nieuw-Amstel.

- Legende
—	Grænzen van de Gemeente of van gemeenten only	■	Grænzen van de Gemeente
—	Grænzen van gemeenten only	■	Grænzen van gemeenten
■	Grænzen van gemeenten	■	Grænzen van gemeenten
■	Grænzen van gemeenten	■	Grænzen van gemeenten

Berlag

Berlages Plan Zuid van 1905